

V. Vyhlášení republiky a rok 1919

Konec války probíhal ve znamení selhávání státního aparátu, který již nebyl schopen kontrolovat a usměrňovat ani hospodářský ani politický život. Přesto byla ve společnosti snaha udržet pořádek a kázeň i v této nelehké době. Na pomoc represivnímu aparátu byly v roce 1918 a následně i v roce 1919 vytvářeny lokální neozbrojené pomocné síly, které pomáhaly dohlížet na pořádek. Takovou byla např. studentská „Národní stráž“, která se ve spolupráci s místní policií a finanční stráží zaměřovala především na kontrolu a zabavování věcí, se kterými se obchodovalo na černém trhu. Stanoviště měli především na nádraží a veřejných místech, namátkové kontroly se prováděly často ve vlacích. Po revoluci byli opatřeni služebním odznakem – trikolórou, nošenou na levém rameni.

Tón oficiálních tiskových zpráv z bojišť byl do poslední chvíle optimistický, přesto, že i většině prorakousky smýšlejících občanů bylo jasno, že válka je prohraná. Přibývaly demonstrace a stávky, neměly ani tak politický charakter, jako byly protestem proti hmotné nouzi. O katastrofální situaci učitelstva se v novinách běžně psalo a učitelé za svoje požadavky vesměs bez úspěchu stávkovali.

Seminář a gymnázium se jednoznačně přihlásily k ideologii nově vzniklého demokratického státu (přesto se mezi profesory hovořilo o převratu, nikoliv o revoluci).⁸⁵ Zároveň byl zahájen zápas o jazykový charakter školy, který potrvá zhruba jeden rok. Odehrával se uvnitř ústavu a navenek o něm nepronikly žádné zprávy. Jako by byl předznamenán prudkým úpadkem mravů a kázně mezi studenty, zejména v roce 1918. Takové byly časté stesky profesorů. Mohl to být pouze jejich subjektivní dojem, vyvolaný obecným chaosem z konce války a následného převratu, nebo i obecným zhrubnutím společnosti ve válečné době. Faktem je, že rok 1918 přinesl nezvykle vysoký počet vyloučených studentů. Dva mladíci, kteří se do ústavu vrátili bezprostředně po demobilizaci z fronty, se svévolně vzdělili z ústavu a byli okamžitě vyloučeni. Dále byli donuceni opustit ústav ti, kteří projevovali nechuť ke kněžskému povolání.⁸⁶ Lze se domnívat, že se jednalo spíše o exemplární vyloučení vedené snahou udržet kázeň a řád, který v ústavu panoval před válkou.

Spory mezi německými a českými studenty v semináři a na gymnáziu kulminovaly v době převratu a krátce po něm. Nejvíce národnostně nespokojených Němců bylo v primě, a to ještě před prohlášením samostatnosti ČSR. Žáci poslali domů prakticky totožné psaní, ve kterém si stěžovali, že Češi nedají Němcům pokoje, a to ani na pokojích, chodbách a ve škole, kradou jim věci a Němci obecně dostávají

⁸⁵ Proklamace k vyhlášení republiky. In: Výroční zpráva arcibiskupského semináře a gymnázia 1918/1919, SOA Kroměříž

⁸⁶ Jména a počty studentů nejsou v tomto případě bohužel doloženy

horší jídlo.⁸⁷ Bylo patrné, že pro podobnost stížností je celá věc organizována. Revolta vypukla otevřeně 18. 10. 1918. Z náznaků v korespondenci ředitelství se zřizovatelem se dá vytušit, že atmosféra toho dne byla mimořádně rozjitřená a že docházelo mezi českými a německými studenty i k šarvátkám a fyzickým napadením. To bylo ovšem v semináři a ve škole něco naprosto nevídaného. Znepokojení rodiče se dostavili do školy a naléhali na vedení školy, aby celou věc okamžitě řešilo. Celá kauza byla opravdu pečlivě vyšetřována. Z následných protokolů vyplývá, že konflikt byl spíše řízen německými žáky a okolnosti jeho průběhu zjednodušovány a také přehnány. Faktem ovšem je, že dochované protokoly jsou evidentně české a sepsané českými profesory. Pohled německých žáků a profesorů na celou věc bohužel chybí.

Jako neopodstatněné se prokázaly stížnosti některých žáků na špatnou a podřadnou výživu. Dokonce i mnozí rodiče německých žáků reagovali značně udiveně: „vypadáš lépe než doma“ ...⁸⁸

Němečtí hoši odvolali tvrzení, že byli fyzicky napadáni a bití a bylo zjištěno, že naopak mnozí z nich vyhledávali fyzické pŕtky. Profesoři ovšem přiznávali častější krádeže jídla, ale ne s národnostním podtextem.

Napjatá situace se nakonec uklidnila a 28. 10. nebyly ve škole zaznamenány žádné výstřelky ani násilnosti. Tento den ale vyvolal podle dobových zpráv mezi českými studenty velkou radost a rozjaření, zatímco u německých žáků naopak velkou sklíčenost, a především dojem křivdy.⁸⁹

Jádro problému ovšem odstraněno nebylo, tlak rodičů na celkové řešení situace nepolevoval. Profesorský sbor navenek vystupoval přísně jednotně, snažili se o řešení, které by respektovalo „spravedlnost, lásku a vzájemné odpuštění“. Stejně tak ze strany ordinariátu a samotného arcibiskupa⁹⁰ byl zájem na poklidném, ale definitivním řešení: „Jeho Eminenci... samozřejmě velmi na tom záleží, aby neměl všeobecný rozruch nynější pohnuté doby škodlivých následků pro klid, pokoj a svornost v duchovním vychovávacím ústavě... Jeho Eminence očekává, že jak ředitel, tak jednotliví členové učitelského sboru seminárního bez rozdílu národnosti budou vší mocí působiti, aby byla mezi alumny zachována bratrská láska a soulad a aby se co nejdříve uklidnilo případné rozčilení povstávší z posledních událostí...“⁹¹

Obtížnou situaci vyřešil ředitel Dr. Segeřa žádostí o zdravotní dovolenou, která mu byla okamžitě udělena, a následnou svojí rezignací. Dočasným vedením ústavu byl pověřen Dr. Karel Hubík.

⁸⁷ Vzhledem k jednotnému jídelníčku a přísnému zákazu protekce při vydávání jídla se nepochybně jednalo o účelový konstrukt

⁸⁸ Korespondence vedení školy a arcibiskupa Skrbenského. In: Zprávy arcibiskupského ordinariátu 1855–1925. MZA Opava, pobočka Olomouc

⁸⁹ tamtéž

⁹⁰ Úřad v době 1916 – 1920 zastával 9. arcibiskup olomoucký a kardinál Lev Skrbenský z Hříště

⁹¹ Dopis knížecího arcibiskupského sekretariátu profesorskému sboru ze dne 8. 11. 1918, MZA Opava, pobočka Olomouc

Arcibiskupský ordinariát rozhodl, že ústav bude počínaje školním rokem 1919/1920 ústavem českým s němčinou jako jazykem povinným.⁹² Následným přípisem č. 168 ze dne 2. 4. 1919 bylo rozhodnuto o přesunu německých žáků do semináře v Bruntále. Spolu s nimi odešli skoro všichni němečtí profesori, především Mons. Karel Polzer, bývalý spirituál kroměřížského ústavu, Vilém Schramm, Julius Redelhammer a František Hobich, který byl jmenován správcem konviktu v Bruntále. Tím končí éra gymnázia jako oboujazyčného ústavu. Toto mělo fatální dopad především na kroměřížské německé gymnázium, kam ještě někteří žáci VIII. ročníku docházeli, a jeho skomírající éra v dalším roce definitivně skončí. V roce 1919 a 1920 bylo město velmi výrazně protiněmecky naladěno a jiné řešení by bylo sotva možné. Tuto atmosféru lépe pochopíme, když si uvědomíme, že i taková osobnost jako prof. Breitenbacher, archivář a knihovník arcibiskupství, v místním tisku uvádí, že oznámením o nekalých praktikách získávání žáků přispěl k likvidaci německého gymnázia v Kroměříži.

Výrazný úbytek německého žactva do Bruntálu sloužil jako nástroj kritiky vůči oprávněnosti další existence ústavu především z řad místního pokrokového učitelstva, ale i kněžstva. Bohužel se to projevilo i na radikálně sníženém počtu členů profesorského sboru, protože do Bruntálu odešli všichni němečtí profesori až na P. Rochla. Do této nelehké situace se navíc promítal spor mezi konzervativními prořímskými kněžími a „reformisty“, prosazující katolickou československou církev. Velká zásluha na tom, že ústav obhájil svoji existenci, je připisována především spirituálovi P. Cinkovi, který setrval důsledně na antireformních postojích, bránil argumentačně jednotu římsko-katolické církve a obhajoval existenci kroměřížského semináře a gymnázia.

8. listopadu 1918 proběhla oficiální oslava vzniku čs. státu na všech školách republiky. V Kroměříži se žáci a zástupci středních škol, Národního výboru a legií shromáždili ve velké síni Léčebného ústavu. Akademie začala příznačně, písní „Ktož sú boží bojovníci“. Přeci jenom zásadní změna po „Zachovej nám Hospodine“. Z členů profesorského sboru arcibiskupského gymnázia máme doloženou pouze přítomnost učitele A. Beni, významného člena Sokola a pokrokaře, v té době také jednatele spolku moravských invalidů. Přednesl hrdinskou báji o boji československých legionářů. I v Kroměříži se připravovala stavba děkovného pomníku legionářům a materiál na ni byl získáván poměrně kuriózním způsobem. Občané byli vyzýváni, aby odevzdávali rakouské medaile a vyznamenání, jakož i vyznamenání udělená za válečnou službu Habsburkům. Kov měl být použit na odlití sochy legionáře. Prakticky okamžitě se také mezi lidem Moravy začala konat sbírka na postavení Národního divadla v Brně. Ta měla velmi příznivý ohlas.

⁹² Toto klíčové rozhodnutí o jazykovém charakteru gymnázia sice spadalo plně do kompetence zřizovatele, ale muselo být potvrzeno státním rozhodnutím. To se stalo přípisem č. 4259 ze dne 31. 3. 1919

Obr. 1 Alois Beňa

Popřevratová doba byla ve znamení změn. Přišlo nové pojmenování úřadů a ministerstev, na základě zákona o zrušení šlechtických titulů tyto vymizely i z titulatury biskupů.⁹³ Ze škol a institucí byly odstraněny německé nápisy. Masarykovy narozeniny se slavily celorepublikově, do škol byly dodány obrazy prezidenta od Maxe Švabinského. Bezprostředně po získání samostatnosti začal být vytvářen kult osobnosti Prezidenta Osvoboditele. Podle starého habsburského vzoru se oslavovaly narozeniny a jmeniny Masaryka, jeho jménem se zaštiťovaly nejrůznější i drobné sbírky a charitativní akce a sborník „Masaryk osvoboditel“ byl povinně šířen mezi středoškolskou mládež. Tyto jevy lze v kontextu doby pochopit. Restaurační pokusy Habsburků nebyly vyloučené, a zvláště v prostoru Čech a Moravy způsobovaly až davovou hysterii. V národě převládalo nadšení z konečného získání samostatnosti a v euforii prvních měsíců se hledal Hrdina. Byl nalezen jednak v osobě prezidenta a také až v nekritickém obdivu k legionářům. Přísně vzato, byli to dezertéři z řad pravidelného vojska a sloužili v armádách cizích mocností. Ovšem armáda rakouská a habsburská zmizela v prachu dějin a legionáři byli logicky představeni jako první bojovníci za myšlenku samostatnosti. V prvních letech republiky bylo prakticky vyloučeno, aby byl o nich publikován jakýkoliv kritický hlas a legionáři se stali součástí politického establishmentu a Hradní politiky. Ještě na začátku 30. let se novinář v regionálních novinách rozčiloval, jak je možné, že pan XY žebra na ulici a je bez prostředků, když byl prokazatelně v legiích.⁹⁴

Na školách byly zřizovány studentské samosprávy, tedy jakési samosprávné parlamenty. I na arcibiskupském gymnáziu byla taková samospráva zřízena. Nevíme mnoho o jejích pravomocech nebo činnosti. Pedagogický sbor se omezil pouze na suché konstatování, že se osvědčila. Další stopy její činnosti nejsou po celou dobu první republiky v dějinách školy zaznamenány. Těsně po válce a v prvních letech

⁹³ Katolická církev přestala používat šlechtické tituly již od roku 1912

⁹⁴ Samotní legionáři měli na uznání statusu bojovníka v legiích poměrně složitý systém. Jako takoví měli nárok na určitou protekci např. při získání místa ve vojsku, četnictvu nebo ve státní správě, ale tyto výhody nebyly nijak přehnané.

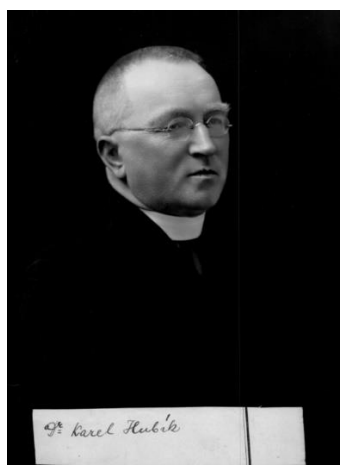
republiky také registrujeme zvýšené úsilí po obnově kázně, disciplíny a pořádku mezi žactvem na školách obecně. Mohlo se jednat o určitou míru neurvalosti, získané válečnými zkušenostmi a strážněmi. Řada studentů se vracela do školních lavic poznamenaná krutými válečnými zážitky. Poválečná mládež už nebyla stejná...

K 1. 7. 1919 vypršelo všem soukromým školám právo veřejnosti a muselo být žádostí na ministerstvo školství znovu obnovováno. V reakci na vznik československého soustátí se na školách začala vyučovat slovenština a slovenská vlastivěda, na arcibiskupském gymnáziu mimo to začala být také vyučována nepovinná ruština.

Zajímavou informaci můžeme načerpat z úředního přípisu č. 33 z 1. 2. 1920 o vylučování žáků ze studia účastnících se odboje proti státu, a to ze všech škol československé republiky. Těchto studentů asi nebylo mnoho, ale přesto stáli úřadům za zvláštní nařízení. Rekrutovali se především z řad přesvědčených monarchistů, kterých nebylo v roce 1918/1919 vůbec málo, a také ze studentů německé národnosti, kteří byli velmi zklamáni ze státoprávního uspořádání mladé republiky.

Před Vánocemi roku 1918 byla budova gymnázia zčásti obsazena vojskem, konkrétně generálním štábem formující se československé armády, která se tvořila z řad legionářů, operujících na Slovensku. Den po Štědrém dni přijel do Kroměříže osobně šéf štábu generál Piccione. Štáb školu obsadil až do března 1919 a výuka se tomu musela přizpůsobit. Je zajímavé, jak se tón výroční zprávy rychle přizpůsobil nové době, a to především v konstatování, jak milí hosté to pro gymnázium byli a důstojníci byli nazváni dokonce „ideálními“ (o čemž lze celkem s úspěchem pochybovat).

10. 1. 1919 složil celý ústav v aule slavnostní slib věrnosti československé republice do rukou správce ústavu Dr. Hubíka. Symbolicky byla také studentstvem zasazena Lípa slovenská v domácí zahradě. V roce 1920 byl Dr. Segeřa poslán na trvalou dovolenou a správa ústavu byla rozdělena na dvě části. Dr. Jan Blažek byl pověřen správou gymnázia a následně bude jmenován jejím ředitelem a Dr. Karel Hubík byl potvrzen ve funkci správce, později ředitele, semináře.

Obr. 2 Dr. Karel Hubík

Zápas o katolickou školu

V roce 1919 vrcholil ve společnosti i tisku zápas o charakter nových československých škol. Škol na jedné straně doprovázené tradičními, osvědčenými hodnotami, především náboženskou výchovou, vírou v Boha a v mravní hodnoty prověřené dobou minulou. Tento názor zastávaly vesměs tradicionalistické směry spojené s klerikalismem a katolickou církví. Na druhé straně školy, kde kázeň, pořádek a disciplína nebude spjatá s Bohem, ale s vírou v demokracii a svobodu člověka občana. Tyto volnomyšlenkářské a liberální směry zavrhovaly náboženskou výchovu nejenom jako přežitek, ale jako nebezpečný prostředek k ovládnutí mas. Monarchie se zhroutila a ve víru událostí vznikly nástupnické státy. Československo v mnohém ohledu přejímalo vzor staré rakouské školy, především tzv. vlastenecká výchova velmi věrně kopírovala postupy praktikované v habsburské monarchii. Kritiku role církve ve školství často spojujeme s tzv. moderní či pokrokovou výchovou a učiteli. Kdo ale vlastně byl takový učitel pokrokář a jaké myšlenky zastával? Na tuto otázku není tak jednoduchá odpověď.

Obvykle, ale ne výhradně se jednalo o člověka mladší generace, který byl ovlivněn euforií ze vzniku nového státu. Často vystupoval proti domnělým přežitkům výrazně kriticky bural zažitě předsudky a „vymetal z koutů vše zatuchlé a zastaralé“. Velmi často jeho rétoriku doprovázelo protináboženské smýšlení, namířené proti těm, kteří náboženstvím, dle jeho názoru, podporovali starý zaniklý režim. Obvykle takovýto pokrokář zastával také více či méně nacionální názory, logicky v této době namířené proti Němcům, ale v neposlední řadě také židům. Nesmíme zapomínat, že antižidovské výpady byly v této době časté a nebyly považované ani v nejmenším za pobuřující. Např. významný protikandidát proti Masarykovi do říšského sněmu Vilém Povondra⁹⁵ ve svých volebních plakátech obviňoval Masaryka, že je „pro židy, neznaboh, který bere náboženství ze škol a že je lépe žít s Němci, než by židé špinili čistý český národ“.⁹⁶ Tuto argumentaci nijak nezměnily ani nové poměry Československa. Antisionismy byly součástí slovníku novin a tisku, ale i významných odborných knih a publikací.⁹⁷

Tito „pokrokáři“ byli v regionu angažovaní lidé, často s funkcemi v mnoha spolcích nebo obecně prospěšných organizacích. A přinesli mnoho dobrého a nového moderní pedagogice. Angažovali se i v tzv. „ženské otázce“. Teprve po 1. světové válce začalo v českých zemích a na Moravě sílit ženské hnutí, ženy se dostávaly ve větším množství do pedagogické praxe jako učitelky a vychovatelky.

⁹⁵ Vilém Povondra, nar. 1857 v Kroměříži, zemřel 1923 tamtéž, knihkupec a nakladatel, funkcionář moravských živnostenských korporací.

⁹⁶ Masaryk kandidoval za sdružení 13 valašských obcí a jeho protikandidátem byl Vilém Povondra. Ten Masaryka nijak nešetřil a ve svých volebních plakátech používal i silnější argumentaci, než výše uvedenou.

⁹⁷ Antisionismus nelze spojovat výhradně s pokrokovými nebo liberálními názory. Například takovéto názory nacházíme běžně i v některých pracích a novinových článcích bývalého profesora gymnázia, archiváře a biskupského knihovníka profesora Breitenbachera.

Lze konstatovat, že moderní, tzv. pokrokové názory byly velmi často beze smyslu spojovány s antiklerikalismem.⁹⁸ Ovšem rétorika politiků a mluvčích katolického tábora se také značně lišila. Od rozumných hlasů, nabádajících ke klidu a zrazujících před morální zhoubou antiklerikalismu (kroměřížský senátor Valoušek)⁹⁹ až po nenávislné výpady radikálů katolíků typu: „máme nyní prezidenta jako každá dobytčí pojišťovna“ ...¹⁰⁰

Představitelé volnomyšlenkářského a liberálního tábora okamžitě postavili na piedestal národní hrdosti vše, co se podle jejich mínění mohlo odlišovat od starého režimu. A tak dochází k nekritické oslavě ateismu, neskrývaným sympatiím ke komunismu, novými národními hrdiny jsou legionáři. Kult osobnosti císaře a jeho rodiny je nahrazen kultem Masaryka a staré rituály, oděné do nového hávu, jsou opět přijaty.

Do jisté míry za to může i snaha společnosti přihlásit se po dvou neklidných letech 1918 a 1919 k pořádku, ke státnímu systému, který by vnesl řád do chaosu poválečného kvasu. A silné osobnosti se nepochybně stávaly společenskou kotvou, ke které se dalo přimknout. Hesla „máme hlad ale svobodu“ pomáhala v nastupujících 20. letech psychologii obyvatelstva více, než se domníváme, že je možné.

Antiklerikální střety na Kroměřížsku nebyly ostatně nijak vyhraněné. Koncentrovaly se především do střetu dvou regionálních listů, „Pozorovatele“, časopisu strany lidové na Hanácku a „Hané“, regionálních novin, které měly pověst liberálního tisku. Jejich spory se ovšem nesly spíše v rovině politických polemik až na případ z konce roku 1918, kdy Haná uveřejnila ostrý výpad proti arcibiskupovi Skrbenskému. V článku nazvaném „Pryč se Skrbenským“ autor píše: „I u nás můžeme říci... klerikalismus, toť nepřítel. Pozorovatel jest kněžský časopis, redigují jej a píší do něj kněží.“¹⁰¹

Nutno priznat, že v roce 1918 volil Pozorovatel daleko častěji ostrý a konfrontační tón než v pozdějších letech.

V roce 1920 spory o zmíněnou otázku z novin i společenských a politických debat náhle mizí. Československá republika volila rozumný kompromis co se týče náboženství. Nebylo již povinné a svoboda vyznání byla obyvatelstvu zaručena. Byly dokončeny spory o československou církev a katolíci ztratili dominanci v určování náboženského přesvědčení lidí. I arcibiskupský seminář se nově vzniklé společenské situaci plně přizpůsobil. Nadále se zaměřoval především na výchovu a formaci katolického dorostu, ale ne zcela bezvýhradně. Gymnázium nabízelo uplatnění

⁹⁸ Antiklerikalismus, hnutí, které se staví proti duchovnímu stavu kvůli jeho skutečnému nebo domnělému vlivu a moci ve společnosti. Zejména se ostře vyhraňuje proti pronikání kléru do vysoké politiky státu.

⁹⁹ František Valoušek, 26. 7. 1863 Vřesovice – 14. 3. 1932 Kroměříž, kněz, člen Katolické strany národní na Moravě, senátor Národního shromáždění ČSR za Československou stranu lidovou, autor mnoha divadelních děl

¹⁰⁰ Pozorovatel, roč. 1919, politický list čs. strany lidové kraje hanáckého

¹⁰¹ Haná, ročník 1918

v dalším studiu nejenom na bohosloveckých fakultách. Samozřejmě stále platily zásady Tridentu, kvůli kterým vlastně seminář vznikl. Škola ovšem byla, tak jako ostatně celá katolická církev, plně loajální ideám demokracie a svobody Československé republiky.

Československá církev

Katolický tábor byl v nelehké situaci o to víc, že musel čelit vnitřnímu rozkolu. Kněží, ale i politici se ve snaze odštěpit a vytvořit národní katolickou církev často uchylovali k ostré výměně názorů. Tato vypjatá situace katolíky ještě víc posouvala k názorové krajnosti. Československá církev byla označována za sektu, za projev nebezpečného volnomyšlenkářství, či v případě pokusu reformistů ovládnout kostel sv. Jana Křtitele v Kroměříži jako projev ďábla. Nauka československé církve vycházela ze závěrů radikální části české katolické moderny vedené Karlem Farským¹⁰², Matějem Pavlíkem¹⁰³ a dalšími katolickými duchovními. Matěj Pavlík po vysvěcení na kněze studoval psychiatrii a psychologii a vykonával pastorační ústavu pro choromyslné v Kroměříži. Za války, kdy ústav sloužil jako polní lazaret, vykonával i funkci vojenského kuráta. Rozešel se s katolickou národní stranou, kde působil jako tajemník poslance Stojana, a zapojil se do reformního hnutí katolického duchovenstva. Požadavky reformistů, především zavedení českého a slovenského bohoslužebného jazyka, odstranění celibátu kněží a svoboda náboženství pro všechny byla odmítnuta Římem, a tak roku 1919 vznikla samostatná církev československá. Sám Pavlík se s ideami nové církve plně neztotožňoval, ale sloužil například v Kroměříži na náměstí první katolickou bohoslužbu v národním jazyce. Jak známo, nakonec se vyslovil pro pravoslaví a 25. září 1925 byl v Bělehradě vysvěcen na pravoslavného biskupa.

Církev byla oficiálně vyhlášena 8. 1. 1920 jako Církev československá husitská. Šlo o specificky českou národní církev, jejíž působení bylo omezeno prakticky jen na české a moravské země, na Slovensku se její učení příliš neujalo. Spory o vnitřní identitu církve se také přenášely do arcibiskupského gymnázia, kde se názory reformistů v části profesorského sboru ujaly. Jak bylo výše uvedeno, především zásluhou pevného postoje spirituála P. Cinka škola z tohoto zápasu vyšla jako škola katolická.

¹⁰² ThDr. Karel Farský, 1880 Škodějov – 1927 Praha, český římskokatolický reformistický kněz, spoluzakladatel a vůdčí ideová osobnost, biskup a první patriarcha Církve československé husitské.

¹⁰³ Matěj Pavlík, 1879 Hrubá Vrbka – 1942 Praha, studoval arcibiskupské gymnázium v Kroměříži, spoluzakladatel Církve československé husitské. Přechází k pravoslaví a přijímá jméno Gorazd. Za pomoc atentátníkům na Heydricha umučen nacisty. V roce 1987 svatořečen pravoslavnou církví v Olomouci.

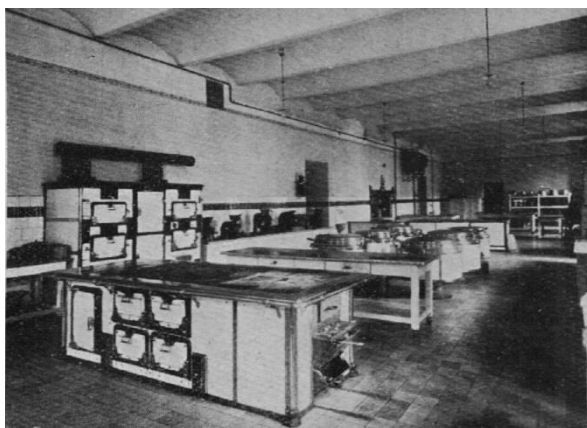
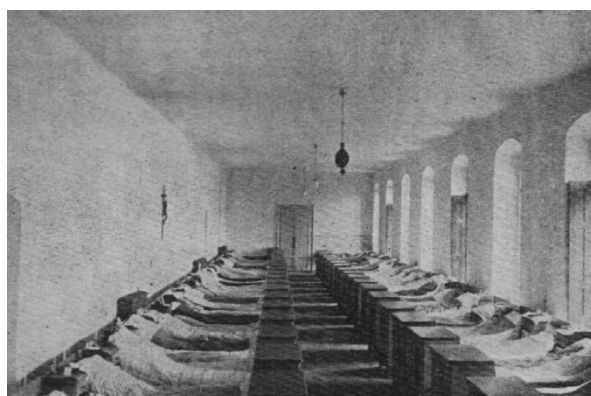
VI. Život v semináři

Chlapci trávili v semináři a později také ve škole prakticky veškerý svůj čas. Do semináře přicházeli jako desetiletí, výjimečně dvanáctiletí chlapci, procházeli zde pubertou, dospívali a opouštěli školu jako mladí, dospělí muži. Pocházeli z různorodého sociálního prostředí, ponejvíce z chudých nebo středostavovských rodin a také z různých koutů celé Moravy. Museli nechat doma celý svůj dosavadní život, všechny kamarády, příbuzné a známé, jít do neznámého městského prostředí a zde se podrobit přísně vyžadované disciplíně a kázni. Nebylo to lehké, zvláště když se domů dostávali jen zřídkakdy, obvykle na velké svátky nebo hlavní prázdniny.

Na co v první řadě museli uvyknout, byl naprostý nedostatek soukromí a život ve společenství. Málokterá činnost, ať již školní nebo volnočasová, byla organizována tak, aby měli čas sami pro sebe. Jídlo, četba, modlitba, sport i studium se odehrávalo ve skupinách, ve společenství. Učili se tak spoléhat jeden na druhého, ale také přijímat za jednání druhých určitý díl odpovědnosti. Vlastní soukromí měli jen v kapli, při meditacích nebo modlitbách, při zpovědi a ve spánku. I vycházky do města byly organizované a to tak, že pohyb samotného studenta ve městě byl přísně proti řádu a jako takový byl trestán trestem nejvyšším, vyloučením ze školy.

Stejně tak se dbalo, aby mladí dospívající chlapci nebyli vystavováni zbytečně pokušení druhého pohlaví. Ze vzpomínek bývalých studentů se dozvídáme o leccakých klukovinách, ale o mravních poklescích „chození s děvčaty“ prakticky není nic známo. Konečně, není divu. Ženskému pohlaví byl zakázán přístup do ubytovacích prostor a to včetně ženských příbuzných¹⁰⁴, po městě se chlapci nesměli pohybovat sami a s personálem, především ženským, bylo přísně zakázáno navazovat hovor. Ostatně, těžko si představit tehdejší kroměřížskou slečnu, jak se vede nedělním korzem se studentem arcibiskupského gymnázia v klerice a s tonzurou na hlavě. Jednalo se ovšem o budoucí kněze, kteří byli takto a k tomuto cíli vedeni prakticky od prvního dne pobytu v semináři. Proto byl jejich vztah k celibátu diametrálně jiný, než u dnešní středoškolské mládeže. A tak jako jediný ověřený poznatek máme vzpomínku pamětníků za protektorátu, kteří při svém dopoledním vyučování nechávali v lavicích vzkaz pro studentky českého gymnázia, které do škamen vstupovaly v odpoledních hodinách. Škoda, že se nám tato válečná korespondence nezachovala, a tak nevíme zhola nic o jistě zajímavém obsahu.

¹⁰⁴ Matky a sestry studentů měly v semináři vyhrazenou návštěvní místnost. Do ubytovacích prostor vstoupit bez výjimky nemohly.

Obr. 3 Uvnitř AG

Sbor prefektů i pedagogů se cíleně snažil nejenom uchránit chlapce od nejrůznějších svodů tehdejší společnosti, ale zároveň zabránit, aby jimi mohli být třeba i bezděčně infikováni. Proto se dbalo na výběr vhodné literatury, kterou mohli číst, hudby, kterou mohli poslouchat a později i filmových představení, která mohli navštěvovat. Za čtení a přechovávání nedovolené literatury se vylučovalo ze školy, byl to jeden z nejmávnějších přečinů, nad kterým nebylo slitování.

Pokud se na tehdejší život a školní řád díváme očima dnešního, zejména mladého člověka, nabízí se názor, že tehdejší výchova byla nesmyslně přísná, bigotní a licoměrná. Není tomu tak. Především byl dost zásadní rozdíl mezi životem studenta na malém městě a životem studenta v anonymní Praze, Brně nebo Olomouci. Doba se v mnohém v ničem zásadním nelišila od dnešní. I tehdy byly noviny a třídní výkazy plné stesků a nářků na mravní pokleslost mládeže. Svodů, tak jak je chápeme v dnešním slova smyslu, ovšem bylo daleko méně a měly menší negativní sociální dopad než dnes. Studenta na malém ospalém hanáckém maloměstě mohlo potkat několik neštěstí, za která byl poslán před ředitelovu disciplinární komisi. Mohl uprchnout z budovy semináře a školy. To se skutečně v historii gymnázia několikrát stalo, ať již za Rakouska nebo za první republiky. Vždy to mělo pro provinilce fatální následky. Dále mohl student navštívit restaurační zařízení a konzumovat alkohol. Takovýto nešťastník byl ovšem udán (díky komži a tonzuře) ještě než se vrátil zpět, nehledě na to, že většina zákonů dbalých hostinských by takovému chlapci ze seminárky nenalila.

Další závažné provinění bylo kouření. Chlapci septimy a oktávy kouřit mohli, tresty tedy čekaly na chlapce nižších ročníků.

Podobně čekal trest na ty, kteří navštívili nedoporučené nebo pedagogy zakázané filmové představení.

Už z principu bylo téměř vyloučeno, aby se student setkal se slečnami pokleslých mravů. Takové se v Kroměříži samozřejmě nacházely, obvykle ale svoje řemeslo vykonávaly příležitostně a převážně na předměstí. Přísná výchova doma i ve škole, příslušnost k duchovnímu stavu a v neposlední řadě i obava z pohlavních chorob byla dostatečnou ochranou dospívajících chlapců.

Je zajímavé, že u skutečně vážných přečinů proti společnosti a morálce se obvykle v této době setkáváme pouze s náznaky nebo až zarážejícím mlčením. Studenti arcibiskupského gymnázia díky propracovanému systému formace s těmito jevy prakticky nepřišli do styku. Ale společnost první republiky nebyla tak bezstarostná a růžová, jak se nám může jevit. Alkoholismus nebyl problémem jenom dneška, byly rozšířeny hazardní hry a vážným celospolečenským problémem první republiky byl kokainismus. Profesori gymnázia se snažili varovat své svěřence i návštěvami místní psychiatrické léčebny, kde se s následky nemírného pití nebo užívání drog mohli seznámit prakticky. V léčebně ostatně pracovali také absolventi školy, a tak se žáci gymnázia dostali i do prostor, které se běžně návštěvníkům neukazovaly.

Nejčastěji řešenými prohřešky v semináři a škole byly krádeže, vesměs spáchané na jídle a z hladu, protože dospívající chlapci mohli jíst kdykoli a jakékoliv množství. Cenné věci a peníze se v semináři neztrácely prostě z toho důvodu, že je chlapci nesměli vůbec mít u sebe. Místo peněz měli žádanky, které jim jejich prefekti před vycházkou podle chování a zásluh proměňovali v hotovost.

„Potřebné věci objednávají si žáci na knížku, prefekt pak jejich nákup povoluje nebo nepovoluje. Ze zásady nepovolí nic těm, kteří se zadlužují, pak nepovolí věci zbytečných a škodlivých jakožto zástupce rodičů. Pokud došlé objednávky vyhovují, odevzdává je prefekt žákům. Na větší výdaje se prokáží chovanci povolením rodičů.“¹⁰⁵

Proto působí skoro mile starosvětsky stesky vyučujících na pedagogických poradách, že mládež „jest ve svých mravech zhrublá, zejména ve vlačích, kdež nezdraví a sednout nepustí.“¹⁰⁶

O alarmujícím poklesu morálky mezi mládeží na konci první světové války bylo pojednáno již dříve.

¹⁰⁵ Cit. z tzv. „Domácího pořádku“, rukopisná poznámka, kart. 3, MZA Opava, pobočka Olomouc

¹⁰⁶ Jednací protokol 1910 – 1928, SOA Kroměříž

O chovance¹⁰⁷ semináře a gymnázia bylo pečováno po většinu dne. Ve škole byla jejich kázeň, chování a disciplína sledována učiteli, v semináři vytvářeli tzv. studijní skupiny, které měly svého mluvčího (obvykle studenta vyššího ročníku), a ten vyřizoval nutné záležitosti s prefekty a dohlížiteli. O pořádek v ložnicích se starali tzv. velitelé ložnic. Chlapci spali v prostorách kasárensky uzpůsobených. V ložnici jich nocovalo až sedmdesát. Pořádek a úklid byl samozřejmě také hodnocen a výsledek byl brán v potaz při celkovém hodnocení chovance na pedagogických poradách.

Aby byl veškerý režim jednotně vykládán a chlapci přesně věděli, co se od nich v dané situaci očekává, o to se staral režim semináře, tzv. denní pořádek. Byl zpracován jak pro zimní, tak pro letní období a lišil se především časovým harmonogramem dne.

Bohužel se v úplné a tištěné podobě nezachoval, ale z odkazů a rukopisných poznámek se jej podařilo částečně rekonstruovat.

Den začínal chovancům semináře v letním období budíčkem v pět hodin, v zimním období o půl šesté. Po tiché hygieně odcházeli na ranní pobožnost v kapli školy. Důraz na slovo „tiché“ není náhodný. Celý režim prolíná jako červená nit důraz na klid, disciplínu a ticho¹⁰⁸, kdy měli studenti omezené mluvení nebo při určitých činnostech dokonce zakázané. Po ranní pobožnosti bylo až do půl osmé nařízeno přísné silentium v celé budově semináře. Bylo určeno ke studiu, opakování nebo kontemplaci před celým pracovním dnem. Po tu dobu byl vydán zákaz pobíhání po budově, mluvení a hlučení.

V osm hodin seděli žáci v lavicích a byla zahájena výuka. Žáci museli být odpovídajícím způsobem ustrojeni. „V semináři se vychovává mládež na podkladě nábožensko-mravním... aby vhodnou přípravou vstoupili do bohosloví... proto se nařizuje chození v klerice a tonzura... Chodit bez kleriky se dovoluje jen v odůvodněných případech a to výhradně na základě souhlasu ředitele...“¹⁰⁹ Výjimkou byla pouze krátká doba po druhé světové válce, kdy se nedala sehnat látka určená na kleriky, a tak mohli žáci chodit v civilním oděvu.

Po dopoledním bloku výuky podle stanoveného rozvrhu následoval společný oběd v jídelně, nebo-li v refektáři školy. I zde se dbalo na klid při stolování a personál měl přísné nařízení, aby se jídla dostávalo každému studentu stejně. Přídavky byly podle školního řádu vyloučeny. Z jídelny se nesměl po dobu jídla nikdo vzdalovat, každý student měl povinnost očistit si příbor a vyčkat děkované závěrečné modlitby. Denní pořádek pamatoval i na zásady kultivovaného chování: „Kdo by snad nějakého jídla nesnesl, jako slušný člověk nezošklivuje chuti svým sousedům.“¹¹⁰

¹⁰⁷ Pokud se student nacházel na půdě semináře, byl označován jako chovanec. V prostoru gymnázia se používal termín žák. Oba pojmy jsou významově totožné.

¹⁰⁸ Dobový výraz silentium

¹⁰⁹ Rukopisné poznámky k domácímu pořádku, kart. 3, MZA Opava, pobočka Olomouc

¹¹⁰ tamtéž

Odpoledne obvykle pokračovala výuka do dvou nebo tří hodin. Následovala cca hodina tzv. „schůzí zábavného a lehčího obsahu“, ti, kteří se jich nezúčastnili, si měli nalézt vlastní nezávadné zaměstnání. V tři hodiny byl ukončen školní den společným požehnáním.

Poté měli studenti do pěti odpoledne tzv. osobní volno. Pokud byla středa nebo neděle, odcházeli na společné procházky.

Ty hrály ve výchovně-pastoračním programu školy velmi důležitou roli. Studenti chodili hromadně, buď ve svých výchovných skupinách, nebo po třídách, vedeni prefekty. To byly ty proslavené „štrůdly“ kluků seminaristů v klerikách a s tonzurou, na které se ve městě vzpomínalo ještě dlouho po uzavření školy komunisty. Procházky byly často směřovány do blízkého okolí, měly vždy nějaký pedagogický vzdělávací cíl. Samozřejmě měly význam i hygienický a zdravotní. Chlapci tak za dobu svého studia velmi dobře poznali široké okolí Kroměříže, místní pamětihodnosti, ale i flóru a faunu. O těchto vycházkách bylo vždy obšírně referováno ve výročních zprávách školy.

V osobním volnu se chlapci často věnovali sportu. K dispozici měli vnitřní dvory školy, na kterých mohli za příznivého počasí provozovat skupinové sporty, především házenou, košíkovou nebo v zimě po úpravě dvora na kluziště i hokej. Ten se tradičně hrával v Podzámecké zahradě. Seminář měl k dispozici zadarmo Chotkův rybník, o který se chlapci starali. Za odměnu jej mohli využívat k bruslení i ke sportovním klání. Zásluhou ředitele Segeti seminář získal v Podzámecké zahradě velký pozemek o rozloze 22 000 m², který byl upraven na sportovní hřiště. Mělo na svou dobu vysoké technické parametry, a proto jej smluvně využívaly i kroměřížské sportovní kluby, zejména SK Haná, která vlastní sportoviště neměla. Za monarchie byla ve škole zakázána fotbalová hra, ale je doloženo, že se jí chlapci potajmu za podpory mladších profesorů stejně věnovali. Na hřišti se také pěstovala atletika, střelba na terče i šerm, které byly také součástí výuky tělocviku na škole. Před první a druhou světovou válkou sportovní hry dostávaly vojenský charakter, nezřídka se ve škole konaly i branné hry žactva, dokonce byly hry s polovojenským charakterem nařizovány i zemskou školní radou.¹¹¹

Tělesné aktivity vždy hrály velkou roli ve výchovně-vzdělávacím programu školy. Mělo to jednoduchý důvod. Vzhledem k velké koncentraci žáků na relativně malém prostoru a zaměstnání, které bylo spíše sedavé, si profesori dobře uvědomovali význam pohybu na čerstvém vzduchu pro dobrý zdravotní stav žáků. K drobnějším sportovním hrám, např. kuželkám, byly využívány i obě zahrady školy.

Od pěti hodin odpoledne do půl sedmé ustala veškerá volnočasová činnost a chlapci se museli povinně věnovat studiu. Využívali prostory semináře k tomu určené,

¹¹¹ Cílem bylo zlepšit fyzickou a psychickou připravenost chlapců před jejich případným povoláním na frontu. Jednalo se o nařízení č. 1876 ze dne 26. 1. 1915

především tzv. učírny, studovny a čítárny. Opět se studovalo po skupinách za dozoru dohlážitěle nebo prefekta. V půl sedmé následovala večere a po ní opět od půl osmé do devíti večer silentium určené pro samostudium. V této době také chlapci plnili svoje duchovní povinnosti. V devět hodin večer, po večerní hygieně, se všichni shromáždili v kapli k závěrečné modlitbě dne. Po ní byla večerka a klid v ložnicích.

Tento opakovaný řád, skoro klauzurního typu, byl nekompromisně po studentech vyžadován. O nutnosti jeho dodržování byli žáci poučováni i v domácím pořádku, který měli vyvěšený v ložnicích: „Kdo by hrubým způsobem porušoval domácí řád, dopouštěl se hrubých provinění v ohledu nábožensko-mravním, projevoval trvalou vzdorovitost a neposlušnost, jiné ke zlému sváděl, ve studiu byl trvale nedbalý a lenivý, ten bude z ústavu vyloučen... žáci se chovejtež slušně, uctivě a poslušně ke všem svým představeným jako děti ke svým rodičům“.¹¹²

Za udržování pořádku, kázně a disciplíny byl student hodnocen a toto hodnocení bylo součástí jeho celkového výsledku, kterým se vykazoval ve formě vysvědčení. V zásadě byl student hodnocen ve čtyřech kategoriích – v mravném chování, pilnosti, v zachování domácího pořádku a v prospěchu ve studijních předmětech.

Hodnocení domácího pořádku mělo, na rozdíl od klasifikační stupnice, jen pět položek:

„Domáci pořádek zachoval“ (Praescripta dom. observavit)

- dokonale – zkr. Em, accuratissime
- velmi bedlivě – zkr. em, valde accurate
- bedlivě – zkr. ad, accurate
- dosti bedlivě – zkr. 1, satis accurate
- méně bedlivě – zkr. -1, minus accurate

Kategorie „pilnost“ hodnotila žáka celkově, nejenom jeho pečlivost a přípravu na vyučování, ale také plnění duchovních povinností, chování k spolubratřím, v jídelně, k nadřízeným a na vycházkách. Obsahovala již šest položek:

„Pilnost“ (Operam novavit)

- vytrvalá – zkr. Em, assiduam
- velmi uspokojivá – zkr. em, dilligentissimam
- uspokojivá – zkr. ad, diligentem
- dostatečná – zkr. 1, sufficientem
- nestejná – zkr. -1, inconstantem
- skrovná – zkr. 2, exiguam

¹¹² Rukopisné poznámky k domácímu pořádku, kart. 3, MZA Opava, pobočka Olomouc

Stejně tak „mravné chování“ mělo poskytovat obraz o celkové osobnosti žáka, jeho projevech, způsobech a výchování. Tato oblast byla hodnocena obzvláště přísně a i malé provinění znamenalo snížení známky z mravů o jeden i dva stupně.

„Mravné chování“ (Mores exhibit)

- vzorné – zkr. Em, apprime bonos
- chvalitebné – zkr. em, valde bonos
- příslušné – zkr. ad, bonos
- méně příslušné – zkr. 1, minus bonos
- nepříslušné – zkr. 2, parum bonos¹¹³

Stejně tak byl vyžadován řád a kázeň v době vyučování. Domácí pořádek definoval až do detailů možná provinění a případné tresty:

„Ve vyučování bude stát ten, kdo: si bez dovolení v hodině stoupne, kdo bude neslušně sedět.

Bude stát u dohlázele ten, kdo: se jiným způsobem než dovoleným dorozumívati bude.

Bude klečet na místě ten, kdo: svoje místo opustí, kdo půjde ven bez opovědi, kdo otevře pult, kdo nezachová denního pořádku.

Bude klečet pryč od pultu ten, kdo: se bude honit nebo bít.“

„Vzdorovitý student se předá panu řediteli. Hrubost trestá odpovědný prefekt. Nic se nepromine a neodpustí...“¹¹⁴

Učitelé a prefekti byli jistě přísní, ale uměli chlapcům vštípit význam slova student. Byli vedeni, aby v každém případě a každé situaci dbali na to, že reprezentují školu, budoucí kněžský stav a studentskou obec. Chlapcům profesori od kvinty vykali a oslovovali je příjmením. Věděli také, že pokud se takový mládenec vrací po delší době do domovské obce, má již určitý sociální status vzdělance, je studentem ze „seminárky“, který „študýruje na panáčka“. A snažili se, aby dobrý dojem vzbuzovali chlapci i o prázdninách. Denní pořádek vskutku propracovaným způsobem dbal na to, aby ani v delším období volna nepolevil výchovný a pastorační vliv školy. Studenti museli o prázdninách nosit odznaky duchovního stavu, tedy kleriku a tonzuru. Každodenně měli povinnost konat obvyklé modlitby, účastnit se mší v domovské obci a jednou za měsíc přijmout svátosti. Splnění duchovní povinnosti jim potvrzoval místní kněz v závěrečné zprávě, kterou zapečetěnou odevzdávali do rukou ředitele. Na veřejnosti měli příkaz neúčastnit se civilní zábavy, ale vystupovat jako klerik, „neoddávati se zahálce, neobcovati s nebezpečnými soudruhy, nečíst nedovolené knihy a opakovat si probranou látku.“¹¹⁵ I po pubertálních jinoších se tedy vyžadovalo

¹¹³ Tato stupnice hodnocení je z roku 1884, ale víceméně přetrvávala i v období první republiky a protektorátu

¹¹⁴ tamtéž

¹¹⁵ Rukopisné poznámky k domácímu pořádku, kart. 3, MZA Opava, pobočka Olomouc

chování dospělého člověka. Nevíme, nakolik se této morálce všichni bez reptání podřizovali, ale vzhledem k tomu, že i mnozí mladší profesori měli svoje osobní potíže se s požadavky na svůj stav vyrovnat, můžeme na občasnou revoltu proti těmto nařízením s úspěchem usuzovat.

Podobným způsobem jako vycházky byly organizované i školní výlety. Směřovaly do blízkých i vzdálených míst Moravy a byly vícedenní. Chlapci cestovali vlakem, pedagogický dozor konal třídní učitel a podle charakteru výletu obvykle také odborný pedagog například přírodovědného předmětu. Pro přenocování se využívaly především církevní objekty, ať už ve farnostech nebo v klášterech. Výlety měly vždy část turistickou, studenti museli absolvovat určitou část pěšky a také část naučnou. Cílem výletů byly historické památky a pamětihodnosti kraje, ale i technické objekty, elektrárny, hvězdárny apod. O každém výletu studenti napsali obsírný článek, který byl zveřejněn ve výroční zprávě. Tak rodiče a veřejnost viděli, jak studenti tráví volný čas. Je zajímavé, že po celou dobu existence semináře a gymnázia nebyl konán studenty a profesory ani jeden tzv. tábor v přírodě se skautskými prvky. Takové tábory se naopak začaly konat až po roce 1945. Řada studentů samozřejmě cvičila v Orlu, orelské a sokolské tělocvičné prvky zcela volně pronikaly do systému výuky tělocviku, ale jinak na půdě školy tyto spolky nebyly nijak výrazně propagovány. Po jistou dobu ovšem jednota Orla při Arcibiskupském gymnáziu existovala.

Několikrát v historii vyrazili studenti a profesori za poznáním za hranice státu. Největší akcí takového druhu byla výprava vybraných studentů společně s profesory do Itálie. Takovéto výlety byly finančně značně nákladné, a to nejenom pro žáky, ale i pro jejich učitele. A tak se využívalo především církevního ubytování a co nejmenších útrat. Vše ostatní pohltily náklady na cestovné a vstupné do různých historických budov a památek. Asi nejvíc na studenty zapůsobila Etna a její dramatické okolí. Profesori školy byli vůbec velmi aktivní cestovatelé, mnozí mluvili plyně několika jazyky a tyto prázdninové cesty jim sloužily jako zdroj poznání i regenerace. O zážitcích z těchto cest se dočítáme velmi podrobně ve výročních zprávách školy.

Arcibiskupské gymnázium a seminář se stalo také místem osvěty a uváděním nejnovějších poznatků vědy v široké povědomí. Dělo se tak především prostřednictvím odborných přednášek, které byly určeny jak pro studenty, tak pro kroměřížskou veřejnost. Často se jich uskutečnilo během školního roku i několik desítek. Přednášeli profesori gymnázia i okolních škol, pro které tyto akce byly jednak věcí prestiže a jednak také vítaným zdrojem příjmu k hubené pedagogické gáži. Témata byla značně různorodá, zasahovala přírodní vědy, technické vynálezy, etnografii i historické objevy. V roce 1913 byla ve škole otevřena nová aula a bylo tak získáno dostatečně reprezentativní místo pro tyto akce. Školu také navštěvovali významní vědci, umělci a odborníci z mnoha oborů, ať již v době Rakouska-Uherska nebo první československé republiky. Roku 1914 škola hostila významného matematika profesora Ferrola z Bonnu, několikrát zde přednášel profesor Svozil

o nové metodě léčení vzduchem, o psychiatrii mluvil MUDr. Kvapilík, bývalý absolvent školy. Politologické přednášky s oblibou pořádal místní senátor, divadelní autor a duchovní Valoušek. K mimořádným osobnostem a dlouholetým příznivcům školy patřil holešovický kněz Jan Hikl¹¹⁶. Tento muž byl vskutku výraznou a dodnes nedocenenou osobností především na poli etnografie a geografie. Během svého života podnikl mnoho cest po Evropě, o kterých rád a pravidelně přednášel studentům semináře. Je pravděpodobně prvním českým knězem, který v době Rakouska-Uherska navštívil Špicberky.

Gymnázium mělo také k dispozici poměrně unikátní místnost, totiž astronomickou observatoř umístěnou na střeše budovy. Zde studenti především pod vedením profesora Klapetka prováděli různá astronomická a meteorologická pozorování, a tak se učili fyzice a astronomii velmi přitažlivou formou.

V roce 1925 obdrželo gymnázium nový druh „ušlechtilé zábavy“. Ředitelství pošt a telegrafů škole zapůjčilo koncesi na zřízení a udržování radiotelegrafické stanice. Byl to čtyřlampový moderní přístroj značky Superdyn, jehož anténa byla vytažena nad školní dvůr do výšky 22 metrů. Vedení školy si pochvalovalo především možnost disponovat naprosto přesným měřením času, což nebylo rozhodně samozřejmé, přesný čas měly v roce 1925 pouze dvě stanice – Eiffel v Paříži a Nauen v Německu. Žáci poslouchali cizojazyčné stanice a tím si zlepšovali úroveň konverzace v angličtině, španělštině a němčině. Stanici si dokonce přijel prohlédnout i arcibiskup Prečan. Nejvíce byl tímto přístrojem očarován profesor Jockl, který se na své naléhání stal jeho správcem a ve večerních hodinách vedl dobrovolný kroužek posluchačů především hudebních produkcí z celého světa. Na nákup přístroje se složili všichni rukou společnou – studenti i profesorský sbor. Stál poměrně dost – 5000 korun.

Největší podíl volnočasových aktivit semináře ovšem tvořilo především divadlo a hudba. Divadelní hry se v semináři hrály od prvopočátku historie, přes všechny těžké časy až do samého konce existence školy. Režie se ujímali sami studenti, obvykle pod vedením prefektů nebo profesorů. Divadelní spolky vznikaly spíše živelně a příležitostně a obvykle jejich existence končila s ukončením školní docházky nadšenců, kteří se této múze věnovali. Hry byly připravovány velmi pečlivě, protože přicházely před náročné publikum, složené z kroměřížské veřejnosti. Adaptace her připravoval profesor Jockl a Vašica. Nebyli sami, velkými příznivci divadla byli mnozí další profesori. Divadlo hrálo naprosto samozřejmou úlohu při kulturní výchově chlapců semináře. Úzkostlivě se dbalo na jazykovou vyváženost a byla-li uvedena hra česká, buď současně, nebo krátce po ní byl nastudován kus německého autora. A tak například v jednom večeru byl uveden Rohovín čtverrohý od Klicpery společně s Die Bergfexen od Wengenmayera. Hry byly uváděny jednak s jistou pravidelností a úspěšné kusy mnohdy častokrát reprízovány, nebo se jich také využívalo při

¹¹⁶ P. Jan Hikl, 1860–1944, čestný kanovník kroměřížský, arcikněz, farář a děkan

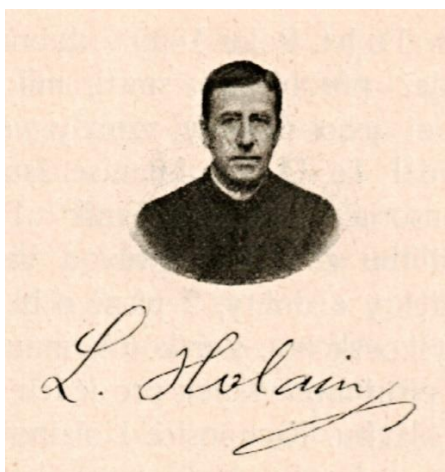
slavnostních příležitostech a oslavách školy. Divadlem se připomínaly narozeniny Františka Josefa I., sto let výročí bitvy u Lipska, stejně jako se dramatickou hrou připomnělo úmrtí císařovny Alžběty. Repertoár byl velice různorodý, připravovaly se k uvedení vážné hry a dramata stejně jako lehčí komedie. Logicky chyběl žánr kupletů, uváděných v kabaretech a šantánech. Oblíbené byly kombinované divadelní hry se zpěvy, tedy jakési muzikály, kde se využilo talentu mnoha studentů zpěváků. Prioritu ovšem měly hry s náboženskou a duchovní tematikou. Dominovaly hry, na které s oblibou chodila i kroměřížská veřejnost, totiž místního divadelního autora, senátora, místopředsedy Senátu a duchovního Františka Valouška. Senátor byl mimořádně vlivný příznivec školy, jeho hry však ne vynikaly obzvláštní uměleckou kvalitou. Nicméně byl místní vlivný člověk a příznivý sponzor. Jeho hry byly uváděny na prknech divadla arcibiskupského gymnázia prakticky až do jeho smrti. Velký úspěch zaznamenala hra „Za Mesiášem“, o které byly pochvalné zmínky i v místních katolických novinách Pozorovatel. Ovšem gigantický úspěch (na místní poměry) měla hra příhodně uvedená v roce 1921 „Sv. Václav“. Byla vydařená jednak silným národnostním akcentem a také nádhernou a neobvykle nákladnou výpravou scény i kostýmů herců.

Divadlo často nastudovali chlapci sami jako překvapení pedagogickému sboru a uváděli je jako premiéru při studentské slavnostní akademii. Ta se konala obvykle jednou do roka a její příprava byla brána velmi vážně jak studenty, tak i samotnými profesory. Jednak se jí zúčastnili rodiče, dále představitelé města a také zástupci zřizovatele, nejčastěji sekretář arcibiskupa nebo i arcibiskup osobně. Byla to tedy výborná příležitost ukázat, k čemu a jak jsou chlapci v semináři vedeni.

Velké slovo ovšem měla v semináři i ve škole hudba. Výuka hudby patřila k výchovně-pastoračnímu programu školy od jejího samého počátku. Celková pedagogická koncepce školy vycházela totiž mimo jiné z církevních kodexů, které předepisovaly výuku hudby jako přímou vzdělávací povinnost budoucím kněžím.¹¹⁷ Studenti se proto zpěvu a hudbě věnovali jak v rámci výuky, tak i ve volném čase. Je zajímavé, že zpěvákem byl v semináři vlastně každý student. Vyložená amuzikálnost se u budoucích kněží netrpěla a každý musel být schopen alespoň základní intonace. V první řadě měl největší význam církevní zpěv. Sbor školy měl za povinnost zpívat při bohoslužbách v kostele sv. Mořice, při školních mších, křížových cestách a dalších církevních svátcích. S touto tradicí začali piaristé, kdy po zrušení jejich školy zpěvácká fundace přetrvala a byly z ní hrazeny náklady na hudbu i v pozdější době. Lichtenštejnská nadace pro zpěváky tak vlastně byla první hudební nadací ve městě. Sbor při škole existoval prakticky nepřetržitě, tak jak z něj členové po maturitě odcházeli, byl doplňován žáky z nižších ročníků. Je zbytečné zdůrazňovat, že se jednalo o výlučně mužský sbor. Celá řada profesorů se hudbě věnovala buď

¹¹⁷ Codex Iur. Can. titl. XXI., Pius XI., ze dne 1. 8. 1922 a Acta Curiae Ol. č. 10 z r. 1922

profesionálně, nebo jako svému velkému koníčku. Škola měla i několik skladatelů, např. P. Holaina¹¹⁸. Profesor Zmeškal byl nejenom výborný hudební teoretik, ale sám úspěšně skládal a s J. B. Foersterem jej pojilo celoživotní přátelství. Sbor vzkvétal zásluhou citlivého vedení, především profesorů Zmeškala, Rochela a Herota.

Obr. 4 P. Holain

Kromě velkého sboru při škole fungovalo více menších těles, která vznikala buď pro konkrétní příležitosti – nastudovali určitou hudební produkci, kterou předvedli např. při malých školních slavnostech, anebo existovala delší dobu. Oblíbené byly poetické večery, kdy mluvené slovo doprovázel koncert.

Péčí profesora Rochela vznikl i orchestrální kroužek a ten pravidelně hrál každou neděli po dobu návštěv rodičů v semináři. Nacvičovala se díla velkých hudebníků, Mozarta, Haydna, Beethovena a dalších, ale i hudba českých autorů. Sto let výročí narození B. Smetany bylo připomenuto cyklem jeho skladeb. Také profesor Robenek patřil mezi velké příznivce hudby a nacvičil mnoho hudebně poetických pásem.

Kromě toho se také studenti učili hře na hudební nástroje. Hru na housle vyučoval prof. hudební školy Moravan E. Herot, ve škole se vyučovalo také hře na klavír a violoncello. V archivu školy byla umístěna skutečně impozantní sbírka notových partitur, které bohužel skončily neznámo kde.

Divadlo a hudba byly v semináři utlumeny až válečným časem, kdy byly zakázány všechny produkce, které se nehodily do pochmurných a vážných dob. Vše, co připomínalo předválečné veselí a bezstarostnou dobu, muselo do pozadí. Povolené byly jenom tzv. tiché slavnosti, tedy s vyloučením veřejnosti a s pečlivým výběrem divadelních i hudebních děl.

¹¹⁸ P. Ludvík Holain, 1843 Stará Bělá–1916 Slavonín, absolvent arcibiskupského gymnázia, posléze prefekt a dlouholetý člen pedagogického sboru. Ředitel kůru a varhaník v kostele sv. Mořice, hudební skladatel církevní hudby